

Ορέστης Ηλιανός
Η δικτατορία της (αν)ελεύθερης αγοράς

Η καπιταλιστική ολοκλήρωση, την οποία βιώνουμε στις μέρες μας, παρουσιάζεται κατά πάγιο τρόπο από τους οπαδούς της σαν αποτέλεσμα της φυσικής, και γι' αυτό το λόγο αναπόφευκτης,

εξέλιξης της αγοράς, κάτω από την πίεση του διεθνούς, ελεύθερου ανταγωνισμού. Μια εξέλιξη που πραγματοποιείται ανεξάρτητα από τη θέληση των οποιωνδήποτε κέντρων εξουσίας.

Η άποψη αυτή έχει τόσο πολύ επαναληφθεί την τελευταία δεκαετία, σε όλα τα μήκη και τα πλάτη του πλανήτη, που έφτασε να λάβει το χαρακτήρα μιας αδιαμφισβήτητης αλήθειας, και σαν τέτοια να γίνει γενικά αποδεκτή, ακόμα και από τους πολέμιους της λεγόμενης «παγκοσμιοποίησης». Βλέπουμε έτσι σχεδόν καθημερινά να γίνεται λόγος για «τυραννία των νόμων της αγοράς», για «υποταγή της πολιτικής στην οικονομία», για «συρρίκνωση του Κράτους».

«Το πρωταρχικό φαινόμενο της εποχής μας, η παγκοσμιοποίηση, δεν κατευθύνεται καθόλου από τα Κράτη. Μπροστά στις γιγαντιαίες πολυεθνικές φίρμες τα Κράτη χάνουν όλο και πιο πολύ τα προνόμιά τους»¹.

«Ποια είναι λοιπόν αυτή η ανώνυμη, μυστική, ευέλικτη και ύπουλη δικτατορία; Το καθεστώς της ελεύθερης αγοράς»².

Παρά την προφανώς καλοπροαίρετη πρόθεσή τους, αυτού του είδους οι προσεγγίσεις της καπιταλιστικής ολοκλήρωσης παραμένουν επιφανειακές και δρουν αποπροσανατολιστικά στην κοινή γνώμη, δημιουργώντας την αίσθηση του αναπόφευκτου, απέναντι στο οποίο κάθε αντίδραση είναι μάταια. Μπορούμε να πούμε πως η κύρια αδυναμία αυτών των προσεγγίσεων είναι ότι λαμβάνουν τοις μετρητοίς τα ιδεολογήματα του φιλελευθερισμού περί ελεύθερης, αυτόνομης και αυτορυθμιζόμενης αγοράς. Όμως η ελεύθερη αγορά είναι ένας μύθος! Και όχι μόνο τώρα. Ήταν μύθος ακόμα και κατά τη χρυσή εποχή του "laissez-faire, laissez-passer". Οι μεγάλες βιομηχανικές χώρες του 19ου αιώνα, ανεξάρτητα από τις κορώνες των διαφόρων ιθύνοντων τους κατά του ολέθριου προστατευτισμού, δεν εγκατέλειψαν ποτέ τις τύχες της οικονομίας τους στη δράση των τυφλών νόμων της αγοράς. Ο προστατευτισμός που καταδίκάζαν ήταν μόνο εκείνος των άλλων, αυτός που θα πα-

ρεμπόδιζε την ελεύθερη διακίνηση των δικών τους προϊόντων. Σαν όμως επρόκειτο για προϊόντα άλλων χωρών που ζητούσαν να πουληθούν στη δική τους αγορά, τότε ο προστατευτισμός γινόταν καθ' όλα θεμιτός. Αυτό συνέβη, για παράδειγμα, μεταξύ Βρετανίας και Ινδίας το 19ο αιώνα:

Το 1840 η φιλελεύθερη Βρετανία είχε αναλάβει αγώνα για την κατάργηση των προστατευτικών νόμων του 1815, που περιόριζαν το εμπόριο του σιταριού. Όταν όμως την ίδια εποχή άρχισε να αναπτύσσεται η ινδική κλωστούφαντουργία και να συναγωνίζεται σοβαρά εκείνη της Βρετανίας, η κυβέρνηση αυτής της τελευταίας επέβαλε τέτοιους δρακόντειους περιορισμούς στην παραγωγή και τη διακίνηση των κλωστούφαντουργικών προϊόντων της αποικίας της, που ο παραγωγικός αυτός κλάδος οδηγήθηκε στην καταστροφή σε αυτή τη χώρα³. Σε γενικές γραμμές, η οικονομική ανάπτυξη των βιομηχανικών χωρών του 19ου αιώνα οφειλόταν σε πολιτικές προστατευτισμού. Την ίδια όμως στιγμή, απαιτούσαν από τις άλλες χώρες να αφήσουν εντελώς ελεύθερες τις δικές τους αγορές.

Τα πράγματα δεν είναι διαφορετικά σήμερα. Παρότι ο κρατικός παρεμβατισμός, που θεωρείται πως διαταράσσει την ομαλή λειτουργία της αυτορυθμιζόμενης αγοράς, συνεχίζει να καταγγέλλεται σε όλους τους τόνους, ο σύγχρονος διεθνοποιημένος καπιταλισμός, όπως και ο πρόγονός του του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα, συνεχίζει να στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό σε κρατικά δεκανίκια. Γιατί όταν βέβαια ο φιλελευθερισμός επιτίθεται ενάντια στο Κράτος, δεν είναι το Κράτος γενικά που εννοεί, παρά μόνο την κοινωνική του διάσταση, αυτή που αφορά την προστασία των εργαζομένων, την κοινωνική ασφάλιση, τη δημόσια παιδεία κ.λπ. Για τα υπόλοιπα, η παρουσία του Κράτους είναι όχι μόνο χρήσιμη αλλά συχνά και

απαραίτητη. Τα Κράτη των καπιταλιστικών χωρών αφιερώνουν, για παράδειγμα, κάθε χρόνο 360 δισ. δολάρια για την προστασία της γεωργίας τους και 450 δισ. δολάρια για την προστασία της βιομηχανίας τους⁴.

Η καπιταλιστική αγορά δεν υπήρξε ποτέ πραγματικά ελεύθερη. Αν και τυπικά ανεξάρτητη από την πολιτική εξουσία, υιοθετούσε και εξακολουθεί να υιοθετεί έναν εθνικό προσανατολισμό στις επενδύσεις της. Η καπιταλιστική ανάπτυξη το 19ο αιώνα έφερε το στίγμα του βρετανικού ιμπεριαλισμού. Η σημερινή καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση πραγματοποιείται υπό την καθοδήγηση των ΗΠΑ:

«Για την καθοδήγηση της παγκοσμιοποίησης στήθηκε μια πραγματική πολεμική μηχανή. Το γενικό σχέδιο συντονίζεται από το υπουργείο Εμπορίου, με τη συμμετοχή όμως όλων των κυβερνητικών οργανισμών από τη CIA μέχρι τις πρεσβείες των ΗΠΑ ανά τον κόσμο»⁵.

Ο άμεσος στόχος αυτής της εκστρατείας είναι η με κάθε μέσο απελευθέρωση των αγορών των αναπτυσσόμενων χωρών. Το 19ο αιώνα η Βρετανία «έπειθε» τις κυβερνήσεις των τρίτων χωρών για τις δίκαιες απαιτήσεις της, στην ανάγκη κάνοντας χρήση και του πολεμικού ναυτικού της, όπως έγινε, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις της Κίνας (1820-1842) και της Βενεζουέλας (1895)⁶. Σήμερα το οικονομικό πρότυπο του φιλελευθερισμού, που εξυπηρετεί τα συμφέροντα των ΗΠΑ και των συμμάχων τους, επιβάλλεται στους λαούς του κόσμου κατ' αρχήν διαμέσου διεθνών οργανισμών, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, που δεν εφαρμόζουν παρά τις οδηγίες της Ουάσιγκτον⁷. Οι απαιτήσεις είναι πάντα οι ίδιες: μείωση των δημόσιων δαπανών, κατάργηση φόρων και δασμών,

απελευθέρωση των αγορών, ιδιωτικοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών, προσανατολισμός της παραγωγής στις εξαγωγές⁸. Για να πειστούν οι διάφορες χώρες να εφαρμόσουν αυτή τη συνταγή, όλα τα μέσα είναι θεμιτά: πιέσεις, εκβιασμοί, απειλές, αντίποινα. Παράδειγμα: Τον Ιούνιο του 2001 το ΔΝΤ απαιτήσε από τον πρόεδρο της Ουκρανίας, Λεονίντ Κούτομα, να συνεχίσει την ιδιωτικοποίηση του δημόσιου τομέα της χώρας του, με την απειλή της ματαίωσης του δανείου των 2,6 δισεκατομμυρίων δολαρίων, που περίμενε να εισπράξει η Ουκρανία. Όσο για την άρνηση υιοθέτησης του φιλελεύθερου μοντέλου; Αυτή μπορεί να επιφέρει ακόμα και στρατιωτική επέμβαση. Για να παταχθεί κάθε διάθεση οργανωμένης αντίστασης στην εγκαθίδρυση της νέας τάξης πραγμάτων, έχουν επιστρατευτεί τεράστια αστυνομικά και στρατιωτικά μέσα καταστολής: τόσο ενάντια στους αμφισβητίες στο εσωτερικό των ανεπτυγμένων χωρών όσο και ενάντια στις χώρες που αρνούνται να υποταχθούν⁹.

«Δεν υπάρχει κανένας διαταγμός προσφυγής στη βία, όταν τίθεται σε κίνδυνο η ευημερία των ελίτ των ΗΠΑ από τα "εθνικιστικά εκείνα καθεστώτα" που ανταποκρίνονται θετικά στις λαϊκές απαιτήσεις βελτίωσης του χαμηλού βιοτικού επιπέδου των μαζών και για παραγωγή βάσει των τοπικών αναγκών...»¹⁰

Η υποταγή των λαών της υδρογείου στην απόλυτη κυριαρχία του κεφαλαίου, με τη χωρίς όρους και περιορισμούς παράδοση όλων των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων στην καπιταλιστική εκμετάλλευση, υποκρύπτει τη θέληση των ιθυνόντων της καπιταλιστικής ολοκλήρωσης, με άλλα λόγια της τριάδας ΗΠΑ, Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ιαπωνίας, να θέσουν υπό τον απόλυτο έλεγχό τους την παγκόσμια οικονομία και τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους ολόκληρου του πλανήτη. Ο

υπόλοιπος κόσμος δεν έχει παρά ένα μόνο ρόλο: να εξυπηρετεί τα συμφέροντα των οικονομικών και πολιτικών αρχόντων της οικουμένης. Οι σχεδιαστές της παγκόσμιας πολιτικής έχουν αναθέσει σε μεγάλο τμήμα του «Τρίτου Κόσμου» το ρόλο του υπηρέτη των βιομηχανικών και χρηματοπιστωτικών κέντρων. Οι διάφορες περιοχές του πρέπει να «εκπληρώνουν την αποστολή τους» ως πηγές πρώτων υλών και ως αγορές και πρέπει να αξιοποιούνται στο έπακρο για την ανάπτυξη του καπιταλισμού της Δύσης¹¹.

Το αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής είναι καταστροφικό για ένα μεγάλο τμήμα του παγκόσμιου πληθυσμού, του οποίου οι συνθήκες διαβίωσης δεν έπαψαν να επιδεινώνονται κατά την τελευταία δεκαετία. Τη στιγμή που, κατά τις εκτιμήσεις των ειδικών, η γεωργική παραγωγή του πλανήτη επαρκεί για τη διατροφή 12 δισεκατομμυρίων ανθρώπων, το έτος 2000 πέθαναν από την πείνα και από τις άμεσες συνέπειές της 36 εκατομμύρια άτομα¹². Ενώ μέσα σε λίγες ώρες μπορούν να βρεθούν δισεκατομμύρια δολάρια για να σώσουν από τη χρεοκοπία τους κερδοσκόπους κάποιου hedge fund, δεν είναι δυνατό να βρεθεί το ένα δέκατο αυτού του ποσού για να σώσουν από το θάνατο τα 25.000 άτομα που πεθαίνουν καθημερινά στον κόσμο από έλλειψη πόσιμου νερού¹³. Στην Μπουρκίνα Φάσο, μια από τις φτωχότερες χώρες του πλανήτη, η γενική θνησιμότητα ανέρχεται σε 115,2/1000. Χιλιάδες ζωές χάνονται καθημερινά από αιτίες που μοιάζουν να ανήκουν σε άλλες εποχές για τους περισσότερους κατοίκους των ανεπτυγμένων χωρών: φυματίωση, ελονοσία, εντερικές λοιμώξεις, υποσιτισμός. Αυτού του είδους τα παραδείγματα δεν τελειώνουν. Πρόκειται για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και οι κουστουμαρισμένοι εγκληματίες αυτού του βρόμικου οικονομικού

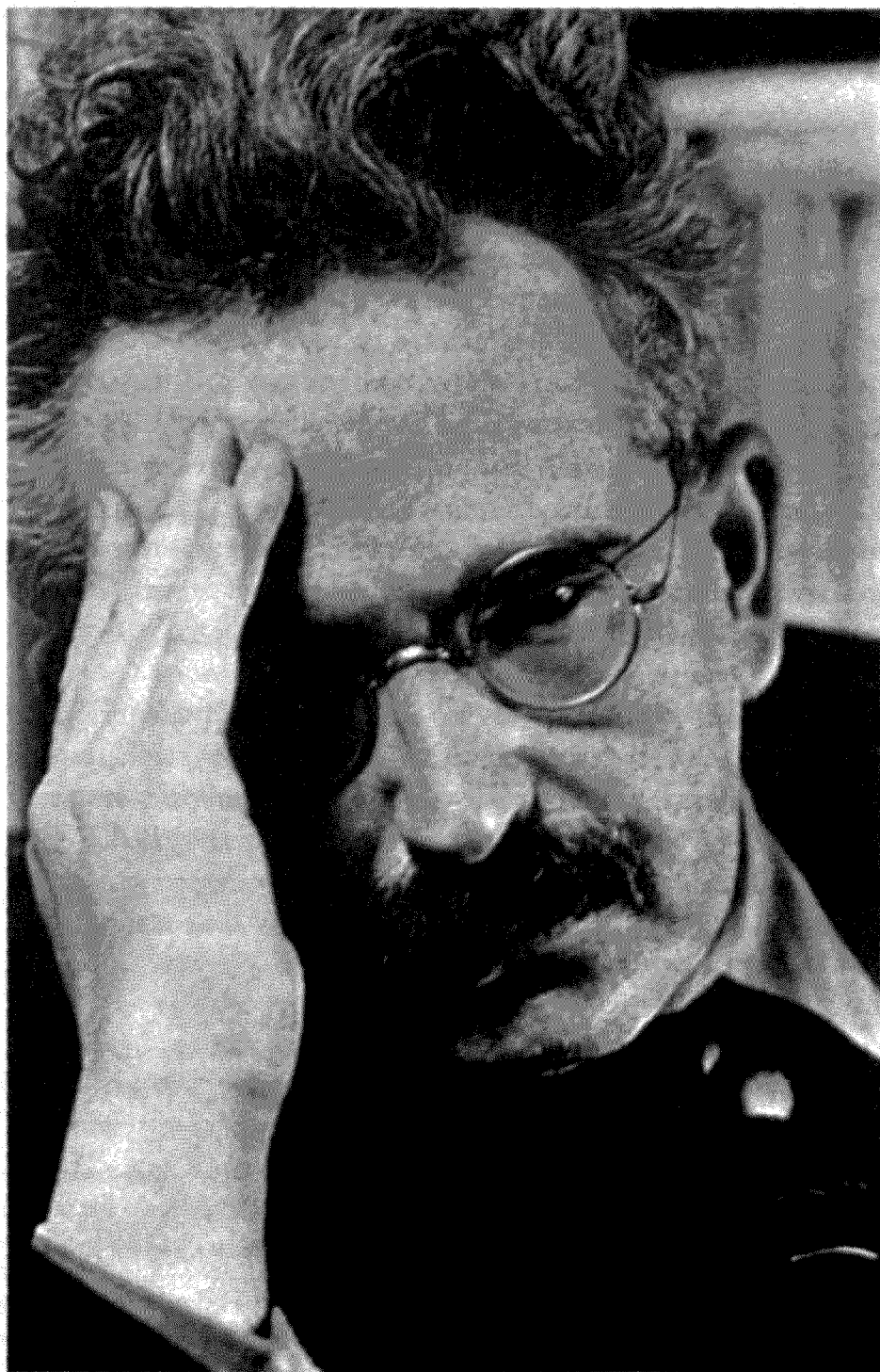
πολέμου, με τα ιδιωτικά αεροπλάνα τους και με τις λιμουζίνες με τα σκούρα τζάμια, θα πρέπει κάποτε να λογοδοτήσουν ενώπιον κάποιου διεθνούς δικαστηρίου. «Για κάθε άνθρωπο που πεθαίνει στον κόσμο από την πείνα, υπάρχει ένας δολοφόνος»¹⁴.

Βιβλιογραφικές πηγές

- Bernard Cassen, "Falancieuse théorie du libre échange", *Le Monde diplomatique*, 11.1999.
- François Partant, *La fin du développement*. Babel, Paris 1997.
- Ignacio Ramonet, *Géopolitique du chaos*. folioactuel, Gallimard, Paris 1999.
- Pierre Bourdier, *Contre-Jeux*. Liber. raisons d'agir, Paris 1998.
- Νόαμ Τσόμσκι, *Η βιομηχανία κατασκευής υπηκόων*, Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα 1999.

Σημειώσεις

1. Ignacio Ramonet, *Le Monde diplomatique*, Ιούλιος 1998.
2. Viviane Forrester, *Une étrange dictature*. Fayard, Paris 2000.
3. B. Cassen, F.F. Clairmont, "Globalisation à marche forcée", *Le Monde diplomatique*, Δεκ. 2001.
4. B. Cassen, F.F. Clairmont, *ό.π.*
5. N. Burgi, Ph. S. Colub, "Le mythe trompeur du postnational", *Le Monde diplomatique*, Απρ. 2001.
6. H. Feis, *Europe the world's banker*. Augustus M. Kelley publishers. Clifton, New Jersey, 1974.
7. I. Grunberg, "Que faire du Fonds monétaire international?", *Le Monde diplomatique*, Σεπτ. 2000.
8. «Η καμτάνα της Παγκοσμιοποίησης», *Ελευθεροτυπία (Οικονομία)*, 1.10.2000.
9. C. de Brie, "L'Ami nouveau va arriver", *Le Monde diplomatique*, Μάιος 1999.
10. Νόαμ Τσόμσκι, *Βιομηχανία κατασκευής υπηκόων*, Ελεύθερος Τύπος, σ. 63.
11. *Ο.π.*, σ. 105.
12. J. Ziegler, "Une lutte sans moyens contre la faim", *Le Monde diplomatique*, Νοέμ. 2001.
13. C. de Brie, *ό.π.*
14. J. Ziegler, *ό.π.*

Ο Βάλτεο Μπένγιαμιν, Παρίσι 1938 (φωτ. Ciséle Freund)